

รูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานในพระไตรปิฎก

The Models Worship Holy Places in Tipitaka

¹ฉวีวรรณ สกุลสุพิชญ์, ²พระครูสิริรัตนบัณฑิต (สุขสันต์ สุขawatthano)

และ ³พระเมธีวราญาณ (สายเพชร วชิรเวท)

¹Chaveewan Sakulsupich, ²Phrakhrusirirattanabundit (Sooksan Sukhawattthano)

and ³Phramethivorayan (Saipetch Vachiravethi)

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

²Corresponding Author's Email: happy_kmn@hotmail.com

Received: January 11, 2025; **Revised:** April 21, 2025; **Accepted:** April 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสังเวชนียสถานตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษารูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และ 3) เพื่อศึกษาและนำเสนอการพัฒนาการบูชาสังเวชนียสถานตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยด้วยการศึกษาค้นคว้าวิจัยจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ บทความ ดุษฎีนิพนธ์ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า 1) การบูชาในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้มี 2 ประการ คือ อามิสบูชา บูชาด้วยสิ่งของ ธรรมบูชา บูชาด้วยธรรม (การปฏิบัติ) 2) สังเวชนียสถาน 4 ตำบลในประเทศอินเดียและเนปาลมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องแต่ครั้งพุทธกาล ทั้งยังมีความสำคัญด้านจิตใจเป็นอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชน สังเวชนียสถานเป็นคำเฉพาะที่ใช้เรียกสถานที่สำคัญ 4 แห่งอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใน 4 ช่วงเวลา อันประกอบด้วยลุมพินี สถานที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนาและกุสินารา สถานที่เสด็จปรินิพพาน 3) สถานที่ทั้ง 4 แห่งนี้เมื่อพุทธบริษัทได้ไปเห็นแล้ว การที่ได้ไปดูไปเห็นนั้น จะกระตุ้นเตือนจิตใจให้เกิดความคิดมีจิตสำนึกระลึกถึงพระพุทธเจ้า ระลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ ระลึกถึงพระสาวกที่ทรงจำสืบทอดคำสั่งสอน จิตใจน้อมไปใน การที่จะนำคำสั่งสอนไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นผู้ไม่ประมาท พระพุทธองค์จึงทรงสรรเสริญการบูชาว่าเป็นมงคลอย่างสูงสุด เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ช่วยให้ชีวิตมีความเจริญ ช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้น และช่วยให้มีจิตใจสูงขึ้น

คำสำคัญ: การบูชา; สังเวชนียสถาน; พระไตรปิฎก

Abstract

The objectives of this research article are 1) 1) to study the sanctuary as it appears in the Tripitaka, 2) to study the form of worship of the sanctuary as it appears in the Tripitaka, and 3) to study and present the development of the form of worship of the sanctuary. Places that appear in the Tripitaka. 1) The research results found that There are two types of worship in Buddhism that the Lord Buddha has shown: Amis worship, worship with objects, Dhamma worship, worship with dhamma (practice). 2) The 4 Sangwechaniyasathan sub-districts in India and Nepal have a long and continuous history since the time of the buddha. It also has great spiritual importance for Buddhists. Sanvechaniyasathan is a specific word used to refer to four important places related to the life of the Lord Buddha in four periods, including Lumbini. Place of birth, Bodh Gaya, place of enlightenment, Sarnath, place of first sermon and Kusinara. Place of His Majesty's Parinirvana. 3) These four places were seen by the buddhist community. Having gone to see that It will stimulate the mind to think and be conscious and remember the Buddha. Remember his teachings. Remembering the disciples who remembered and continued to teach. The mind is inclined to apply the teachings in daily life. To be careless. The buddha therefore praised worship as the most auspicious. Because it is a factor promoting life development Helps life to prosper Help raise your life to a higher level. and helps to have a higher mind

Keyword: Worship; holy Places; Tipitaka

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการพัฒนาตน คุณค่าของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาจะวัดคุณค่าจากการกระทำ (กรรม) หรือความประพฤติ มิได้วัดจากชาติกำเนิด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.สุ (ไทย); 25/142/532) คุณค่าของมนุษย์เกิดจากการพัฒนาตน การฝึกฝน อบรมตนเองอยู่เสมอ ซึ่งพระพุทธศาสนาสรรเสริญผู้ที่พัฒนาตน ฝึกฝนตนดีแล้วว่าเป็นผู้ที่ประเสริฐสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.อิติ. (ไทย); 25/84/451) สังเวชนียสถาน 4 ตำบล ณ ประเทศอินเดีย และเนปาล ประกอบด้วย สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และสถานที่ดับขันธปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่า ดินแดนพุทธภูมิ เป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนปรารถนาที่จะเดินทางไปถวายการสักการะ เพื่อยังให้เกิดความเจริญใจด้วยศรัทธาเสมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ผู้แสวงบุญส่วนใหญ่เชื่อว่าการเดินทางแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล เป็นการสั่งสมบุญบารมีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันการเดินทางจากประเทศไทยมายังสังเวชนียสถาน 4 ตำบลสะดวกขึ้นมากกว่าอดีต ชาวไทยจึงมีโอกาสนในการเดินทางมาแสวงบุญเป็นจำนวนมาก และสามารถเลือกวิธีการเดินทาง ได้แก่ 1) การเดินทางเป็นหมู่คณะ ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมมากที่สุดเพราะได้รับความสะดวกในเรื่องของการเดินทาง ที่พัก อาหาร และกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างที่อยู่ในประเทศอินเดีย-เนปาล 2) การเดินทางเป็นส่วนตัว ซึ่งจะต้องติดต่อที่พัก อาหาร การเดินทางเองทั้งหมด หรือจะติดต่อผ่านวัดไทยในประเทศอินเดีย ส่วนใหญ่กิจกรรมที่ทำในระหว่างการแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถานทั้ง 4 นั้น ได้แก่ (1) กิจกรรมภาคปริยัติ คือ การบรรยายของพระธรรมทูตเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ

ประวัติของพุทธสถานแต่ละแห่งพระอริยสาวกต่าง ๆ หลักธรรมคำสอนที่สอดคล้องกับสังฆนียสถาน และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (2) กิจกรรมภาคปฏิบัติ คือ การถวายความเคารพด้วยอามิสบูชา ได้แก่ การถวายเครื่องสักการะต่าง ๆ เช่น การกล่าวคำบูชาสังฆนียสถาน การบูชาด้วยดอกไม้และรูปเทียน การปิดทองคำเปลว การพรมน้ำอบน้ำหอม การถวายสังฆทาน การถวายภัตตาหารเช้า - เพล และการทอดผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น และการถวายความเคารพด้วยปฏิบัติบูชา ได้แก่ การไหว้พระสวดมนต์ การเจริญสติภาวนา การนั่งสมาธิ การเดินจงกรมขณะกระทำประตักษิณรอบพุทธสถาน การแผ่เมตตา อธิษฐานจิต เป็นต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า กิจกรรมที่กระทำในช่วงเวลาจาริกแสวงบุญของชาวไทยนั้นดำเนินไปตาม หลักไตรสิกขา ภาวนา 4 คือ การให้ทาน การรักษาศีล การอบรมจิต และการเจริญปัญญา คุณค่าที่ได้จากการจาริกแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล 1) คุณค่าต่อบุคคล ได้แก่ ละเว้นความชั่ว เร่งกระทำความดี ทั้งกาย วาจา ใจ มีความไม่ประมาท เกิดปีติสุข มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ซึ่งคุณค่าต่อบุคคลเหล่านี้ สอดคล้องกับคำกล่าวของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2560) ในหนังสือตามทางพุทธกิจ ซึ่งสรุปความได้ดังนี้ เมื่อได้มาสู่สังฆนียสถานก็จะได้รับความรู้สึกर्मเย็น เบิกบาน ผ่องใส ทั้งกายและใจซึ่งอันนั้นจะเป็นบุญเป็นกุศลจะทำให้ชีวิตมีความสดชื่น เบิกบานครบถ้วน เป็นการปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย เพราะว่าพระพุทธรูปได้ตรัสสอนหลักธรรมที่เป็นหัวใจ เป็นหลักกลาง หรือเป็นข้อสรุปทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หัวใจของพระพุทธศาสนา เกิดคุณค่าต่อตนเอง คือ จิตใจของเราต้องมีความเข้มแข็งเบิกบานผ่องใส จะแสดงออกมาทางกาย วาจา ออกมาในชีวิตความประพฤติการดำเนินชีวิตทั้งหมด และคุณค่าต่อสังคม ได้แก่ กระตุ้นให้พุทธศาสนิกชนมีความตื่นตัวในการศึกษาปริยัติ และปฏิบัติธรรมมากขึ้น ทำให้สังคมชาวพุทธเข้มแข็ง รักษาไว้ ซึ่งพระรัตนตรัยทั้งในตน และในสังคม ทำให้เกิดการเชื่อมโยงของกลุ่มชาวพุทธ ขยายความเป็นกัลยาณมิตร และเพิ่มความสามัคคี พร้อมทั้งเกิดคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ การสืบทอดพระสัทธรรม ส่งเสริมการศึกษาด้านปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรม เจริญภาวนา ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็งมั่นคงสืบไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย ได้เล็งเห็นการบูชาของผู้แสวงบุญที่มีศรัทธาอันแรงกล้า นั้น เมื่อกลับมาดำเนินชีวิตประจำวันได้นำคุณค่าที่ได้จากการแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยการพัฒนาตนเป็นการพัฒนาความประพฤติของบุคคลที่ได้รับการอบรมดีแล้ว มีพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย วาจาด้วยความสำรวมระวัง ผู้แสวงบุญที่หมั่นอบรม พัฒนาดนเอง ด้วยการฝึกฝนตามหลักจิตภาวนา และปัญญาภาวนาดีแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่มีจิตที่เป็นสมาธิ เบิกบาน ผ่องใส ประกอบด้วยปัญญาในการคิด ไตร่ตรอง ตามหลักของเหตุของผล และน้อมนำไปทางกุศล ทั้งนี้เพราะเหตุแห่งการได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของสังฆนียสถานดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษารูปแบบการบูชาสังฆนียสถานในพระไตรปิฎก เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบูชาในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาการบูชาสังเวชนียสถานในพระไตรปิฎก
3. เพื่อศึกษารูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ด้านเนื้อหา ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและตำรา ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก กล่าวคือ ศึกษาจากพระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย อรรถกถา งานวิจัย ตำรา บทความ เอกสารและงานวิจัย อื่นๆที่เกี่ยวข้อง การนำหลักธรรมหรือมรรควิธีมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิต ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาของหลักธรรมข้ออื่นๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ขั้นตอนที่ 2 ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างแนวทางข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมาย วิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างข้อสรุปและแนวทาง การใช้แนวคิดทฤษฎีและสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ คือ การรวบรวมข้อมูล เพื่อให้มีกรอบกว้างๆ และมีระบบในการศึกษาปรากฏการณ์ ระหว่างการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถสร้างสมมติฐานชั่วคราวหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีทิศทาง และสร้างข้อสรุปและพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำข้อสรุปย่อยๆ เหล่านั้นเชื่อมโยงเป็นบทสรุปแนวทาง

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ ทั้งจากเอกสารวรรณกรรม นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และนำเสนอรูปแบบแนวทาง การนำเสนอผลการศึกษาเชิงวิชาการเกี่ยวกับรูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานด้วยรูปเล่มรายงานวิจัยหรือบทความตีพิมพ์เผยแพร่

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบูชาในพระไตรปิฎก การบูชาคือ การยกย่องเชิดชู ด้วยความบริสุทธิ์ใจ การบูชาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากเป็นการแสดงถึงคุณความดี การรู้สึกถึงคุณค่าของคนที่มีคุณความดี สมควรแก่การบูชา การบูชานั้นเมื่อจะว่าไปแล้วทางพระพุทธศาสนาทำกล่าวไว้ 5 ลักษณะคือ 1) สกุกโต การสักการะ

2) ครุโกโต การทำความเคารพ 3) มานีโต การแสดงความนับถือ 4) ปูชีโต การบูชา 5) อปจิตโต ความนอบน้อม พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงอุปารหบุคคล คือบุคคลที่ควรสร้างสกุญเจตียถวายเป็นสถานที่บรรจุอัฐิธาตุแก่พระอานนท์ว่า คือ 1) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล 2) พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าเป็นอุปารหบุคคล 3) พระสาวกของพระตถาคตเป็นอุปารหบุคคล 4) พระเจ้าจักรพรรดิเป็นอุปารหบุคคล (พระไตรปิฎก-ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ม. (ไทย); 10/207/153-154) ข้อหน้าสังเกต พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการสร้างสกุญเพื่อบรรจุอัฐิธาตุของพระราชผู้สรวรรตตามกลางการครองฆราวาส แต่ไม่ทรงอนุญาตการสร้างสกุญบรรจุอัฐิธาตุของภิกษุภิกษุณีที่มีศีล ก็ตอบว่า จะเป็นสิ่งไม่น่าอัศจรรย์ ถ้าทรงอนุญาตให้สร้างเพื่อภิกษุภิกษุณีทั้งหลาย อย่างในตามพินธุทวิปก็คงจะไม่มีสถานที่พอสการสร้างสกุญเป็นแน่ ถ้าสร้างถวายเป็นภิกษุภิกษุณีเป็นสิ่งไม่น่าอัศจรรย์ พระเจ้าจักรพรรดิอุบัติเพียงพระองค์เดียว สกุญของพระองค์เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์สำหรับภิกษุภิกษุณีผู้มีศีลจะจัดสักการะถวายเป็นใหญ่โตจุจัดถวายเป็นภิกษุผู้ปรินิพพานก็ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.ม.อ.(บาลี); 2/206/190, อง.จตุกก.อ.(บาลี); 247/445)

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การบูชาสังเวชนียสถานในพระไตรปิฎก สังเวชนียสถาน หมายถึง สถานที่ตั้งแห่งความสังเวช สถานที่เนื่องด้วยพุทธประวัติ ซึ่งพุทธศาสนิกชนควรไปดูเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้เกิดความไม่ประมาท จะได้เร่งชวนช่วยประกอบกุศลกรรมและสำหรับศรัทธาจะได้จาริกไปชมเพื่อเพิ่มพูนปสาทะ กระทำสักการะบูชา อันจะนำไปเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ อันประกอบด้วย 1) ชาตสถาน หมายถึง สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ คือ อุทยานลุมพินี 2) อภิสมพุทธานสถาน หมายถึง สถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ คือ ควงโพธิ์ที่ตำบลพุทธรักษา 3) ธัมมจักกัปปวัตตนสถาน หมายถึง สถานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คือ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เรียกปัจจุบันว่า สารนาถ 4) ปรินิพพุตสถาน หมายถึง สถานที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือ สาลวโนทยาน เมืองกุสินารา

นอกจากสังเวชนียสถาน 4 ตำบลดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่ามีสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและสถานที่ที่ทรงแสดงปาฏิหาริย์อีกหลายแห่งที่ได้มารวมอยู่บนเส้นทางการจาริกแสวงบุญของชาวพุทธ เช่น ราชคฤห์ ไวสาฬหสังกัสสะ นาลันทา สาวตถิ พาราณสี เป็นต้นอย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะสังเวชนียสถาน 4 ตำบล คือ ลุมพินี สถานที่ประสูติในประเทศเนปาล พุทธคยาสถานที่ตรัสรู้ สารนาถสถานที่แสดงปฐมเทศนา และกุสินาราสถานที่เสด็จปรินิพพาน ซึ่งสามแห่งหลังนี้ตั้งอยู่ในเขตประเทศอินเดียเท่านั้น เกี่ยวกับสังเวชนียสถาน 4 ตำบลนั้น ได้ทรงตรัสถึงเมื่อพระอานนท์กราบทูลว่าครั้นพระพุทธเจ้าล่วงลับไปแล้วจะทำให้ภิกษุทั้งหลายที่อยู่ทุกสารทิศไม่ได้พบปะกันเพราะไม่ได้มาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าได้มีรับสั่งฝากพระอานนท์ไว้ว่า อานนท์ สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู คือ พระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ผู้มีศรัทธาควรไปยัง ณ สถานที่ใด เพื่อยังให้เกิดความเจริญใจด้วยศรัทธาเสมือนเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า ภิกษุทั้งหลาย สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูสังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ 1) สังเวชนียสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า

‘ตลาคตประสูติในที่นี้’ 2) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตตรัสรู้บุตรสมา สัมโพธิญาณในที่นี้’ 3) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตทรงประกาศธรรมจักรอัน ยอดเยี่ยมในที่นี้’ 4) สังเวชนียสถานที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่า ‘ตลาคตเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วย อนุภาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้’ ภิขุทั้งหลาย สังเวชนียสถาน 4 แห่งนี้แลเป็นสถานที่ที่ถูกบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดู (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: องค์.จตุกก. (ไทย); 21/118/180)

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า รูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การบูชาใน พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้มี 2 ประการ คือ อามิสบูชา บูชาด้วยสิ่งของ ธรรมบูชา บูชาด้วยธรรม (การปฏิบัติ) ขณะพระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จสืไสยาอยู่บนพระแท่นภายใต้ร่มไม้สาละ 2 ต้นนั้น ต้นสาละทั้งสอง ออกดอกบานสะพรั่งเต็มต้น ร่วงหล่นโปรยปรายตกลงมาบูชาพระพุทธองค์ดอกไม้ทิพย์ จูณจันทน์ทิพย์ ก็ร่วงหล่น จากอากาศโปรยปรายตกลงมาบูชาพระพุทธองค์ ทั้งดนตรีทิพย์และสังคีตทิพย์ก็บรรเลงในอากาศบูชาพระพุทธองค์ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า "พระองค์ยังไม่จัดว่าเป็นอันได้รับการบูชาด้วยการบูชา แต่พระองค์จะ เชื่อว่าเป็นอันได้รับการบูชาจากบริษัท 4 ก็ด้วยการที่บริษัทปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ สำหรับ อานิสงส์จากการสักการนมัสการสังเวชนียสถานทั้ง 4 นั้น ได้แก่ การเพิ่มคุณค่าทางจิตใจ ช่วยตอกย้ำความศรัทธา เกิดความรู้สึกซาบซึ้ง ความปลาบปลื้มใจ มีความสุข สงบ เย็น เกิดปิฎกภายในใจ เกิดความรู้สึกสะเทือนใจเมื่อระลึก ถึงการจากไปของพระพุทธองค์ ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ เกิดแรงกระตุ้นและมีพลังทางใจในการสร้างชีวิต ยังความไม่ประมาท พร้อมทั้งจะน้อมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาปฏิบัติ และนำมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน การจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบลด้วยความศรัทธา และน้อมนำหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธองค์มาปฏิบัติเรียกว่าเป็นการพัฒนาตน ผูกพันใจ เพื่อเพิ่มคุณค่าในตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2547)

อภิปรายผล

1. หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระพุทธศาสนา ได้มีผู้เลื่อมใสมากมายทั้งที่เข้ามาขอบรรพชา อุปสมบทก็มี ทั้งที่เป็นคฤหัสถ์ก็มี ต่อมาได้กลายเป็นกลุ่มเป็นสังคม เรียกกันว่าพุทธบริษัท 4 คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แม้ว่าปัจจุบันนี้พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท จะไม่มีภิกษุณีไปแล้วก็ตาม ยังเหลืออยู่เฉพาะ ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ก็ตาม แต่ทั้ง 3 บริษัท ก็ยังเป็นหลักให้พระพุทธศาสนาต่อไปอีก โดยแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่าย บรรพชิต และฝ่ายคฤหัสถ์ และทั้ง 2 ฝ่ายก็มีความเกี่ยวเนื่องกันเกื้อกูลกันมาตลอด ทั้งนี้เพราะอาศัยหลักคำสอน ของพระพุทธเจ้าเป็นหลักปฏิบัติ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่าในวงพุทธบริษัท เป็นที่ทราบกันว่าคฤหัสถ์กราบไหว้เคารพพระภิกษุสงฆ์ ส่วนพระภิกษุ

สงฆ์ ก็แสดงความเคารพกันตามลำดับความแก่อ่อนโดยพรรษา หรือตามลำดับอายุสมาชิกภาพในหมู่สงฆ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

2. พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้มีการ สักการะ เคารพ นบถือ บุกันตามลำดับการบวชก่อนหลัง เช่น การกราบไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจักรม ให้แบ่งอาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ ภัตตาหารอันเลิศ ตามลำดับพรรษา หากหมู่ชนที่อยู่ด้วยกันในสังคม ไม่รู้จักนำแนวคิดเรื่องการบูชา กราบไหว้และ ความเคารพไปใช้ ปัญหาเรื่องความแตกแยกในหมู่คณะ ซึ่งเกิดมาจากความไม่ยอมรับนั้นถ้อยกันยอมจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน จะเห็นได้ว่าการไม่เคารพบูชากันเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกกัน และที่เกิดขึ้นในสมัยต่าง ๆ เกิดจากเหตุสำคัญ 2 เรื่อง คือ 1) มีแนวความคิดเห็นต่างกัน 2) แนวความคิดทางการประพฤติปฏิบัติไม่เหมือนกัน สอดคล้องกับพระธรรมธีรราชมหารุณี (โชดก ญาณสิทธิ) ได้กล่าวไว้ว่า ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้ภิกษุ สามเณรมีการบูชา กราบไหว้ เคารพนับถือกัน รู้จักช่วยเหลือกัน มีความพร้อมเพรียงกัน โดยประพฤติปฏิบัติตามธรรมะที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกันและกันเรียกว่า สาราณียธรรม 6 ประการ คือ 1) ตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร (เมตตากรม) 2) ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร (เมตตาวจีกรรม) 3) ตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร ((เมตตามโนกรรม) 4) แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม (สาธารณโภคี) 5) รักษาศีลบริสุทธิเสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร(มีศีลสามัญญตา) 6) มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่น ๆ (มีทฐิสามัญญตา) (พระธรรมธีรราชมหารุณี (โชดก ญาณสิทธิ), 2542)

3. การบูชาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตร พอสรุปความได้ว่า ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าตรัสเรียกท่านพระอานนท์มาแล้วตรัสว่า "อานนท์ ทั้งคู่ผลิดอกนอกฤดูกาลบานสะพรั่งเต็มต้น ดอกสาละเหล่านั้นร่วงหล่นไปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต ดอกมณฑารพอันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศไปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต จุณแห่ง จันท์อันเป็นทิพย์ก็ร่วงหล่นจากอากาศไปรยปรายตกต้องสรีระของตถาคตเพื่อบูชาตถาคต ดนตรีทิพย์ก็บรรเลงในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ทั้งสังคีตทิพย์ก็บรรเลง ในอากาศเพื่อบูชาตถาคต ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นบถือ บูชา นอบน้อมด้วยเครื่องสักการะเพียงเท่านั้นก็หาไม่ ผู้ใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพ นบถือบูชา นอบน้อม ด้วยการบูชาอย่าง ยอดเยี่ยม ฉะนั้น อานนท์ เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า"เราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่" อานนท์ เธอทั้งหลายพึง สำเหนียกอย่างนี้แล" สอดคล้องกับพระมหาสุพัฒน์ กลยาณธมโม ได้กล่าวไว้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสการบูชาว่ามี 2 ประการเท่านั้น คือ 1) อามิสบูชา การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ และ 2) ปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอน ในหนังสือมงคลดทิปปี ภาค 1 พระสิริมังคลาจารย์ได้รวบรวมคำสอนที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในเรื่องการบูชาว่า อามิสบูชายังมีผลมากถึงเพียงนี้ มีจำต้องกล่าวถึงปฏิบัติบูชา เพราะผู้ใดบูชาตถาคตด้วยการถึงสรณะ รับศีล สมาทานอุโบสถศีล ใครจะสามารถพรรณนาผลของการบูชาของกุลบุตรนั้นชื่อว่าบูชาตถาคตอย่างยิ่งยวด แท้จริงเมื่อครั้งที่พระตถาคตเจ้าบรรทมทอดพระเนตรดูมหาสักการะ ที่พุทธบริษัทตั้งแต่

พื้นปฐพีจนถึงขอบจักรวาล ตั้งแต่ขอบจักรวาลจนถึงพรหมโลก ทำสักการะเราด้วยความพยายามอย่างยิ่งใหญ่ แล้วทรงแสดงสักการะนั้นแก่พระอานนท์แล้วตรัสว่า อานนท์ บริษัทชื่อว่าสักการะ เคารพ นบถือ บูชา นบนอบ ด้วยสักการะเพียงเท่านี้ก็หาไม่ พระองค์ตรัสอีกว่า เราได้ทำการหมอบกราบแทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าที่ปึงกร แล้วทำอภินิหารีย์ เพื่อต้องการมาลา ของหอม ดนตรี และสังคิตก็หาไม่ เราได้บำเพ็ญบารมีเพื่อสิ่งนี้เพราะฉะนั้น เราจึงไม่เป็นผู้ที่บริษัทบูชาด้วยเหตุนี้เลย ที่ตรัสอย่างนี้เพราะประสงค์ความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา ก็ถ้าพระองค์ไม่ทรงคัดค้านอย่างนั้นต่อไปในอนาคตพวกภิกษุจะไม่รักษาศีล ไม่เจริญสมาธิให้เต็มที่ จักมีแต่ชักชวนอุปัฏฐากของตนทำอามิสบูชา เพราะอามิสบูชาไม่อาจจะดำรงพระศาสนาได้แม้เพียงต้มข้าวยาตุ ถึงวิหาร หรือเจดีย์ตั้งพัน ก็ไม่อาจดำรงพระศาสนาไว้ได้ ผู้ทำได้เฉพาะอานิสงเท่านั้น ส่วนสัมมาปฏิบัติเป็นการปฏิบัติที่สมควรด้วยฉะนั้นจึงทรงคัดค้านอามิสบูชาแล้วทรงอนุญาตปฏิบัติบูชาจึงตรัสว่า อานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จะเป็นใครก็ตามถ้าปฏิบัติธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรม ชื่อว่าสักการะ เคารพ นบถือ บูชา ตถาคตด้วยการบูชาอย่างยิ่ง ฉะนั้น อานนท์เธอทั้งหลายจงปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมเกิด (พระมหาสุพัฒน์ กลยาณธมโม, 2554)

องค์ความรู้ใหม่

ชาวพุทธส่วนใหญ่ มีความเชื่อเรื่องการกราบไหว้ บูชา สักการะ เคารพ บูชา สลูป เจดีย์ ทางศาสนาทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต จะเห็นได้จากการประกอบพิธีทางศาสนา มักจะมีการเวียนเทียนตามสถานที่สำคัญในวัดเช่น สลูป เจดีย์ โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุบรรจุพระธาตุ หรือเป็นเสมือนตัวแทนพระพุทธเจ้า เช่นการประกอบพิธีเวียนเทียนวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ฉะนั้นชาวพุทธส่วนมากจึงให้ความสำคัญต่อสถานที่ต่างๆ ที่มีความสำคัญทางศาสนาทางความเชื่อของเขา จึงได้มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ และเจดีย์ต่างๆ ในสถานที่ที่มีความสำคัญ ๆ เพื่อให้ประชาชนทั่ว ๆ ไปได้กราบไหว้ บูชา ได้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี และเกิดความสามัคคีกลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ได้ก่อเกิดวิถีวิวัฒธรรมการบูชากราบไหว้ กล่าวคือ

1. การบูชาด้วยวัตถุและปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยวัตถุ คือ เครื่องของหอม พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า อานนท์ ขนเหล่าใดจักบูชาด้วยดอกไม้ ของหอม จუნ จักอภิวาท หรือทำจิตให้เลื่อมใสในสลูปนั้น การกระทำของขนเหล่านั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขตลอดกาลนาน เป็นต้น ส่วนปฏิบัติบูชา คือ การให้ความสำคัญและตระหนักในใจในหลักธรรม ผู้ใดปฏิบัติตามธรรม ผู้นั้นชื่อว่าบูชาตถาคตอย่างแท้จริง

2. การเคารพบูชาบุคคลที่ควรบูชา ที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอุปการบุคคล คือ บุคคลที่ควรบรรพชาไว้ในสลูป มี 4 ประเภท คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก พระเจ้าจักรพรรดิ นอกจากนี้ การระลึกคุณธรรมในพระพุทธองค์ พระธรรมและพระสงฆ์ หรือหลักธรรมที่ปรากฏเกิดในสถานที่สำคัญ ๆ เช่น สังเวชนียสถาน ได้แก่ สถานที่อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช เหล่านี้เป็นต้นคือ พระรัตนไตร เช่น สถานที่ตถาคตประสูติ สถานที่ตถาคตตรัสรู้ สถานที่ตถาคตแสดงปฐมเทศนา สถานที่ตถาคตปรินิพพาน สถานที่ทั้ง 4 ตำบลนี้แล ควรที่พุทธบริษัท 4 ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในตถาคตจะให้เห็นให้เกิดความสังเวช อนึ่งขนเหล่า

ไต่ไปยังสังเวชนียสถานเหล่านี้ด้วยความเลื่อมใส ชนเหล่านั้นครั้งนํ้ากาลละไปแล้วจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ บุคคลที่ควรบูชา การที่คนเรามีความปรารถนาความสุข ความเจริญ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จึงควรตระหนักให้ดีในเรื่องของการบูชาโดยเฉพาะการบูชาคุณความดีของคนที่ควรบูชาเช่นพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสงฆ์สาวก พระมหากษัตริย์

3. การบูชาमितถัญญลักษณะทางศาสนา เช่น พระสถูป เดิมสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมธาตุ เมื่อพระสงฆ์สาวกไปประกาศศาสนาที่ใด หากนํ้าพระบรมธาตุไปด้วย ก็จะนํ้าพระบรมธาตุบรรจุในพระเจดีย์ที่ก่อไว้เพื่อให้คนเคารพบูชาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สถูปสมัยก่อนเป็นโครงสร้างซึ่งเป็นดินสูงที่สุดเพราะใช้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุของพระอรหันต์ ปัจจุบัน สถูปได้พัฒนามาเป็นเจดีย์ มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุหรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึก หรือใช้ในลักษณะเป็น "สัญลักษณ์"... สิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระองค์ (สิ่ง)นั้นเรียกได้ว่าเป็น "เจดีย์" แบ่งพระเจดีย์ออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ธาตุเจดีย์ ได้แก่ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) บริโภคเจดีย์ ได้แก่ สังเวชนียสถาน 4 แห่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสให้พุทธศาสนิกชนไปกราบไหว้บูชาเพื่อปลงธรรมสังเวช เมื่อระลึกถึงพระองค์ คือที่ประสูติ ตรัสรู้ปรินิพพาน และแสดงปฐมเทศนา แม้ที่สุดเครื่องบริขารของพระพุทธเจ้ามีบาตร จีวร เป็นต้น 3) ธรรมเจดีย์ ได้แก่ การจารึกข้อธรรมไว้บูชา ในชั้นเดิมมักเลือกเอาข้อธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนา 4) อุเทสิกเจดีย์ ได้แก่ พุทธเจดีย์อย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกัสามอย่างข้างต้นเช่นพระพุทธรูป เป็นต้น

4. วัฒนธรรมแห่งการบูชา คือ ก่อเกิดรูปแบบวัฒนธรรมการ บูชา กราบไหว้ สังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพาน ตามโอกาสอันสมควร พระพุทธรูป หรือสถานที่เกี่ยวข้องกัพระพุทธศาสนา เช่น จะไม่สวมรองเท้าในลานพระเจดีย์ ไม่กั่นร่มในลานพระเจดีย์ เข้าในเขตวัดต้องห่มผ้าลาดไหล่ หุ้ร่ม ถอดรองเท้า กราบไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ เป็นต้น

การบูชาเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกัน ช่วยให้ชีวิตมีความเจริญ ความสำคัญของการบูชานั้น ก่อให้เกิดความเลื่อมใสโดยเลเยเฉพาะการบูชาพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ท่านเป็นผู้ที่ควรบูชาอย่างยิ่งเพราะเป็นปูชนียบุคคลชั้นสูง ควรแก่การบูชา เป็นมงคลแก่ชีวิต ส่งเสริมให้มีชีวิตที่ดิงามเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน การบูชาจึงเป็นแรงจูงใจให้ชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักคำสอนทางศาสนา เป็นกาปฏิบัติบูชา ผลของการบูชาย่อมเกิดแก่ผู้บูชาเองตามสมควรแก่การปฏิบัติ เป็นผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

สรุป

ชาวพุทธมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบูชาดังนี้คือ 1) การได้บูชาบุคคลที่ควรบูชา เช่นบูชาพระพุทธเจ้าโดยตรงเป็นการระลึกถึงพระพุทธคุณที่ทรงมีต่อสัตว์โลกทั้งพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณและพระมหากรุณาคุณ และการบูชาต่อพระอริยสงฆ์สาวก เชื่อว่าผลของการบูชาจะทำให้เกิดในสุคติ 2) การได้บูชาบุคคลที่ควรบูชา เช่น

มารดาบิดา ครู อาจารย์ พระมหากษัตริย์เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้มีพระคุณต่อเราจัดเป็นนาบุญของผู้บูชา เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวนเวียนต่อท่าน ซึ่งการบูชาท่านและกันอย่างนี้กลับกลายเป็นสายสัมพันธ์ที่กลมเกลียวที่มีต่อกันของคนในสังคม 3) ได้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เพราะเชื่อว่า การได้สร้างสถานที่บูชา การได้สักการะ นบถือ เคารพ บูชา การปฏิบัติธรรม เป็นพุทธบูชา เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ความสำคัญของการบูชานั้น ก่อให้เกิดความเลื่อมใสโดยเฉพาะการบูชาพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ท่านเป็นผู้ที่ควรบูชาอย่างยิ่งเพราะเป็นปูชนียบุคคลชั้นสูง ควรแก่การบูชา ควรแก่การทำบุญด้วย การมีโอกาสได้บูชาท่านเหล่านี้เป็นมงคลแก่ชีวิตการบูชานับเป็นหลักการเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ส่งเสริมให้มีชีวิตที่ดั่งงามเจริญก้าวหน้าในอาชีพการงาน การบูชาจึงเป็นแรงจูงใจให้ชาวพุทธได้ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักคำสอนทางศาสนาเป็นกาปฏิบัติบูชา ผลของการบูชาย่อมเกิดแก่ผู้บูชาเองตามสมควรแก่การปฏิบัติ ในที่นี้รวมไปถึงการบูชาสิ่งที่มีมนุษย์เกี่ยวข้องด้วยเช่น ต้นไม้ ภูเขาเป็นต้น ทำให้ไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อม เพราะกลัวเกิดภัยพิบัติแก่ตนเองที่ตนเข้าใจว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางธรรมชาติจะดลบันดาลให้ การบูชาเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนนับถือ กราบไหว้ บูชา อันเป็นผลถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมของคนไทย เรื่องการปฏิบัติบูชานั้นท่านได้กล่าวไว้ในอรรถกถาหาปรินิพพานสูตรว่า การปฏิบัติธรรมสมควรแก่โลกุตตรธรรม 9 อย่าง ชื่อว่าปฏิบัติสมควรแก่ธรรมโดยความได้แก่ บัญญัติทางมารยาทคือศีล การสมาทานธุดงค์ สัมมาปฏิบัติจนถึงโคตรภูญาณ ใครปฏิบัติได้พระองค์ตรัสว่าเป็นผู้ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง เพราะฉะนั้นบรรพชิตผู้ล่วงละเมิดการละ 6 เลี้ยงชีวิตด้วยการแสวงหาที่ไม่เหมาะสม หาชื่อว่าปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมไม่ ส่วนบรรพชิตผู้ไม่ละเมิดสิกขาบท เลี้ยงชีพโดยชอบ ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรม ส่วนผู้ทำเวร 5 อุกุศลกรรมบถ 10 ไม่ชื่อว่าปฏิบัติสมควรแก่ธรรมส่วนผู้ใดถึงสรณะ รักษาศีล รักษาอุโบสถเดือนละ 8 ครั้ง ให้ท่านทำการบูชาด้วยของหอม ด้วยระเบียบดอกไม้ บำรุงมารดาบิดาและสมณชีพราหมณ์ผู้ทรงธรรมชื่อว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ดังนี้:

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า รูปแบบการบูชาสังเวชนียสถานในพระไตรปิฎก ส่งผลดีเพราะการบูชาด้วยการปฏิบัติบูชา เป็นต้น ศาสนาของเราก็จะรุ่งเรือง ดุจพระจันทร์เต็มดวงกลางท้องฟ้า ฉะนั้น แม้ว่าในกาลก่อนพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็สรรเสริญปฏิบัติบูชาเหมือนกัน การบูชาพระพุทธเจ้าด้วยอามิสบูชาแม้พระองค์จะไม่สรรเสริญเพราะไม่เป็นเหตุตั้งมั่นแห่งพระศาสนาชาวพุทธก็ควรบูชาเพราะเป็นการบำเพ็ญบารมีให้แก่ตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้บูชาบุคคลที่ควรบูชาหรือสถานที่ซึ่งควรบูชานับเป็นบุญอย่างยิ่งแก่ผู้บูชา เมื่อละโลกไปแล้วย่อมไปสู่โลกสวรรค์ การบูชาอย่างนี้ก็ล้วนเป็นประโยชน์แก่ผู้บูชาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ดังนั้น กระทรง

วัฒนธรรมควรส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวหรือสนับสนุนการบูชาเคารพในพระรัตนตรัยและพุทธสถานให้มาก เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของสังคมผู้เฒ่าในบุญกุศล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้จาริกแสวงบุญต่อการเดินทางไปจาริกแสวงบุญยังสังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบลว่ามีประการใดบ้าง

2.2 ควรมีการศึกษาถึงเหตุผลและแรงจูงใจในการจาริกแสวงบุญมากกว่าหนึ่งครั้งว่ามีเหตุผลหรือแรงจูงใจประการใดบ้าง เนื่องจากผู้แสวงบุญจำนวนมากที่เดินทางไปแสวงบุญยังประเทศอินเดีย และเนปาลมากกว่าหนึ่งครั้ง

บรรณานุกรม

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ). (2542). *มงคล 38 ประการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2547). *จาริกบุญจาริกธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). *ธรรมบุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2554). *จาริกอโคก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2560). *ตามทางพุทธกิจ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระมหาสุพัฒน์ กลยาณธมโม. (2554). *พระพุทธเจ้า: บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหวมวด สุกุณธมโม. (2546). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชรัตนรังสี. (2550). *สู่แดนพระพุทธองค์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.